

Kansalaistiede on todellista tieteen avoimuutta

Asiantuntijoiden ja tutkimuksesta kiinnostuneiden yhteisöjen toteuttamat tutkimusprojektit ovat suosittumia kuin koskaan aikaisemmin. Tutkijoita haastava kansalaistiede on herättänyt myös säätiöt toimimaan. Ne ovat ottaneet aktiivisen roolin kansalaistiedettä hyödyntävien hankkeiden rahoittajina ja edesauttavat näin tieteen avoimuuden toteutumista.

Kansalaistiede on joukkoistettua tutkimusta, jossa perinteisen tiedeyhteisön ulkopuoliset jäsenet osallistuvat merkittävällä panoksella havainnointiin sekä uuden tiedon keräämiseen ja tuottamiseen. Toiminnalla on Suomessa pitkät perinteet. Kansalaiset ovat esimerkiksi tottuneet ilmoittamaan luontohavaintoja tutkijoille, kartuttaneet museo-kokoelmia ja luoneet maailmanlaajuisesti mittavat folkloristiset kokoelmat. Suomalaisilla on hyvä yleissivistys ja monenlaista erikoisosaamista, mikä mahdollistaa aidon, molemmille osapuolille antoisan, hyödyllisiä herätteitä tarjoavan yhteistyön.

Säätiöt hankkeiden rahoittajina

Turun yliopistossa jatkuu Alfred Kordelinin säätiön tukemana Kaarinan Ravattulan Ristimäen varhaiskeskiaikaista kirkonpaikkaa ja kalmistoa tutkiva hanke. Näkyvin yhteisöarkeologisen osallistumisen muoto on ollut kansalaisten osallistuminen kaivauksiin ja muinaisjäännösalueen hoitamiseen. Tutkijat ovat hankkeen alusta lähtien kertoneet tutkimuksen vaiheista yleistajuisten arkeologisten esitelmien ja lehtijuttujen avulla sekä verkon välityksellä.

Helsingin yliopistossa on käynnissä toinen suuri Kordelinin rahoittama tutkimushanke, jossa kartoitetaan suomenhevosen alkuperää. Tut-

kijat toimivat läheisessä yhteistyössä hevosalan asiantuntijoiden, paikallisyhteisöjen ja museoalan ihmisten kanssa kooten historiallisia jouhi- ja luunäytteitä DNA-analyysyjä varten ja tutkien arkeologisesti suomenhevosten hautapaikkoja. Tutkimustuloksia jaetaan reaaliajassa sosiaalisen median ja tiedotusvälineiden kautta.

Suomen Kulttuurirahasto toteuttaa toistaiseksi tauolla olevaa *Mullankaivajat*-erikoishakua. Sen tavoitteena on tarjota koululaisille tilaisuus osallistua muinaistieteelliseen tutkimukseen kotiseudullaan ja siten lisätä oppilaiden kiinnostusta tieteellisiin menetelmiin ja oman lähialueensa menneisyyteen. Koneen Säätiön rahoittamassa kolmevuotisessa tutkimushankkeessa *Amppari pamppari, mene pois!* tutkitaan ampiaisten ja ihmisten yhteiselon dynamiikkaa. Tutkimushankkeessa kansalaiset voivat lähettää havaintojaan tutkijoille.

Tutkimuksen haasteet

Kansalaistieteellä on myös haasteensa. Tutkijoiden on pystyttävä kertomaan tieteenalansa tiedon muodostumiseen vaikuttavista tekijöistä ja eettisistä toimintatavoista selkeästi niin, ettei hallitsematon tiedonkeruu tuhoa kohdettaan eikä hävitä arvokasta löytöyhteyteen liittyvää tietoa. Esimerkkinä voidaan mainita vuosisatainen kiinnostus kaihella arkeologisia kohteita löytöjen toivossa. Nykyisin yleistynyt metallinilmaisimien käyttö tuo taitavissa ja vastuullisissa käsissä uutta tietoa Suomen menneisyydestä, mutta hallitsemattomana se tuhoaa arvokkaita kiinteitä muinaisjäännöksiä.

Kansalaistieteessä on myös pystyttävä hahmottamaan koko tutkimusprosessi, jossa yhteistyössä koottujen aineistojen konservointi, luonnontieteelliset analyysit ja synteisien tekeminen ovat usean erikoisasiantuntijan yhteistyötä. Se vaatii oman aikansa ja rahoituksensa. Tutkimuksen eri vaiheista ja lopulta tuloksista tiedottaminen erilaisille kohdeyleisöille on jokaisen tutkijan velvollisuus.

Viime vuosina on keskusteltu tutkimustiedon arvostuksen laskusta ja pohdittu keinoja sen säilyttämiseksi ja lisäämiseksi. Kansalaistiede on todellista tieteen avoimuutta: se on keino tehdä tiedettä ja tieteellistä ajattelua tutuksi. Se tuo kansalaisilla olevan osaamisen ja asiantuntemuksen tutkijoiden ulottuville.

Maakuntamuseot mahdollistajina

Suomalaisuus on globalisaation ja digitalisaation vuoksi poikkeuksellisen nopeassa muutoksessa. Muutostilassa on ollut myös kulttuurihallinnon lainsäädäntö. Vuoden 2020 alussa astui voimaan uusi museolaki: kulttuuriperinnön viranomaistehävät siirtyivät Museovirastolta alueellisille vastuumuseoille. Samalla muutettiin museoiden valtionosuusjärjestelmää, jonka myötä maakuntiin saatiin lisäresursseja uusien työtehtävien hoitamiseksi. Maakuntien keskusmuseoissa työskentelevillä tutkijoilla onkin nyt poikkeuksellinen tilaisuus lisätä yhteistyötä paikallisten asukkaiden kanssa. Kansalaistiede lujittaa asukkaiden suhdetta lähiympäristöönsä ja asuinseutuunsa ja sitä kautta kasvattaa uutta paikallisidentiteettiä.

JUSSI-PEKKA TAAVITSAINEN JA TUIJA KIRKINEN

Taavitsainen on Turun yliopiston arkeologian professori (emeritus). Kirkinen on arkeologi ja Helsingin yliopiston tutkijatohtori.